

Oduzimanje bespravno stečene imovine i financijske istrage (međunarodni standardi)

Nikola Varunek

magistar ekonomije, zaposlen u Državnoj agenciji za istrage i zaštitu Bosne i Hercegovine (SIPA BiH), Banjaluka, Bosna i Hercegovina, n.varunek@gmail.com

Sažetak: Nema drugog načina da se stekne neophodno iskustvo nego vođenjem financijskih istraga. „Prvi“ pokušaj pokazao da ima mnogo problema, nedostataka i otvorenih pitanja, ali će razvoj prakse i stručnog znanja dovesti do jedne nove faze.

Ključne riječi: Oduzimanje, imovina, sredstva, nezakonit prihod, trajno, kazneno djelo.

Primljen / Received: 7. februar 2018. / February 7, 2018

Prihvaćen / Accepted: 15. februar 2018. / February 15, 2018

UVOD

Jedan od osnovnih motiva teških kaznenih djela i organiziranog kriminala je finansijska korist. Organizirane kriminalne grupe investiraju nezakoniti prihod u nove nezakonite aktivnosti ili vrše pranje novca kako bi ga legalizirali i infiltrirali radi ostvarenja ekonomskog uticaja u društvu. Oduzimanje prihoda stečenog kaznenim djelom se sve više priznaje kao efikasno sredstvo u borbi protiv organiziranog kriminala, jer člana ili vođu kriminalne organizacije koji je u zatvoru obično zamijeni neko drugi i njegovim zatvaranjem kriminalne aktivnosti ne prestaju.

Oduzimanjem nezakonitog prihoda uspostavlja se princip da niko ne može imati koristi od kaznenog djela. Njegova svrha nije samo prevencija i kazna, nego i zaštita interesa oštećene strane.

ODUZIMANJE NEZAKONITIH PRIHODA

Usmjeravanjem na prihod stečen kaznenim djelom u borbi protiv korupcije, organiziranog kriminala, pranja novca i drugih vidova privrednog kriminala i paralelno vođenje integrirane financijske istrage čiji je cilj utvrditi, privremeno oduzeti i oduzeti prihod stečen kaznenim djelom stoga treba da bude dio svake strategije za borbu protiv organiziranog kriminala i teških nezakonitih djela.

Oduzimanje nezakonitog prihoda ima brojne efekte:

1. vrši prevenciju, jer imovinska korist je razlog i motiv većine kaznenih djela,
2. suzbija infiltriranje nezakonitog prihoda i korupcije u legalnu ekonomiju,
3. ukida sredstvo za buduće činjenje kaznenih djela, pomaže da se cilja na najviše vodstvo kriminalne organizacije,

4. podržava vladavinu zakona i moralni princip da niko ne može imati korist od kaznenih djela.

Sistem i postupak oduzimanja može se podijeliti na tri faze:

1. Istražna faza, u kojoj se prihod stečen kaznenim djelom utvrđuje i locira i prikupljaju dokazi o njegovom vlasniku (kao i podaci o imovini vlasnika) - finansijska istraga. Rezultat financijske istrage može biti privremena mjera (privremeno oduzimanje) kako bi se osiguralo kasnije oduzimanje na osnovu sudskog naloga.
2. Sudska faza, u kojoj se optuženi oglašava krivim (ili oslobođa) i odluka o oduzimanju je konačna.
3. Faza raspolaganja, u kojoj država oduzima imovinu i njome raspolaze sukladno zakonu, pri čemu se vodi računa o međunarodnoj razmjeni odnosno vraćanju imovine.

Da bi bili efikasni u prevenciji i borbi protiv kriminala, neophodno je da se usmjerimo na otkrivanje, zamrzavanje, privremeno i trajno oduzimanje prihoda od izvršenog kaznenog djela.

Različiti zakoni iz oblasti kaznenog prava mogu predstavljati ozbiljnu prepreku efikasnoj i uspješnoj borbi protiv međunarodnog organiziranog kriminala. Stoga je neophodno usvojiti niz zakonskih mjera kojima će se omogućiti otkrivanje, zamrzavanje, privremeno i trajno oduzimanje prihoda stečenog kaznenim djelom i omogućiti suradnju u pravosuđu i u oblasti provedbe zakona.

MJERE TRAJNOG ODUZIMANJA

Država treba da donese zakonodavne i druge mjere koje će joj omogućiti da:

- trajno oduzme sredstva,

Nikola Varunek:

Oduzimanje bespravno stečene imovine i financijske istrage (međunarodni standardi)
Illegal Asset Forfeiture and Financial Investigation (international standards)

- trajno oduzme nezakonit prihod (ekonomsku korist, proizašlu ili pribavljenu,
- direktno ili indirektno, kaznenim djelom) i
- trajno oduzme imovinu čija vrijednost odgovara tom prihodu.

Važno je da se može oduzeti ne samo direktni ili indirektni prihod pribavljen kaznenim djelom, nego i zakonita imovina odgovarajuće vrijednosti (oduzimanje vrijednosti), kada se ne može oduzeti sam nezakonit prihod.

Konvencija iz 2005. god. je pobliže odredila imovinu koja je predmet mjera za zamrzavanje, oduzimanje i trajno oduzimanje:

- imovina u koju je imovinska korist pribavljena kaznenim djelom pretvorena;
- imovina stečena na zakonit način, ako je imovinska korist pribavljena kaznenim djelom, u cjelosti ili djelimično, sjedinjena sa tom imovinom, u visini procijenjene vrijednosti imovinske koristi sjedinjene sa zakonito stečenom imovinom;
- prihod ili druge koristi iz imovinske koristi pribavljene kaznenim djelom, iz imovine u koju je imovinska korist pribavljena kaznenim djelom pretvorena ili iz imovine s kojom je imovinska korist pribavljena kaznenim djelom sjedinjena, u visini procijenjene vrijednosti sjedinjene imovinske koristi, na isti način i u istoj mjeri kao i imovinska korist pribavljena kaznenim djelom.

Države mogu, u postupku ratifikacije, izjaviti da se odredbe o trajnom oduzimanju primjenjuju samo na određene kategorije kaznenih djela (kaznena djela za koja se može izreći kazna zatvora duža od jedne godine ili navedena kaznena djela i sl.).

SISTEMI TRAJNOG ODUZIMANJA

Provođenje međunarodnih standarda u domaćim zakonodavstvima zavisi od pravnog modela i tradicije i drugih okolnosti specifičnih za državu, pa je domaće zakonodavstvo u Evropi tako veoma raznoliko. Postoje razlike u suštinskoj prirodi zakonskih propisa o oduzimanju u vezi sa kaznenim pravom ili građanskim pravom. Sistem oduzimanja prihoda može biti dio postupka kažnjavanja okrivljenog. U tom slučaju, obično je uslov da je izrečena osuđujuća presuda. U nekim državama nezakonit prihod se može oduzeti u postupku oduzimanja u građanskom postupku (uglavnom u državama običajnog prava) neovisno ili paralelno sa odnosnim kaznenim postupkom. Razlike se mogu naći i u temama kao što su prebacivanje tereta dokazivanja u vezi prirode kapitala koji je u pitanju, u zahtjevu (obavezno ili ne) da postoji direktna veza između kaznene činjenice i oduzimanja imovine, ili u principu **računanja** prihoda (princip bruto ili neto iznosa).

Obim oduzimanja se obično ne ograničava na direktni prihod stečenog kaznenim djelom, nego je moguće i oduzimanje imovine u toj vrijednosti. U tom slučaju može se oduzeti i zakonito stečena imovina kada se direktni prihod ne otkrije.

Sama pravna rješenja ne garantiraju efikasno oduzimanje u praksi. U istraživanju koje je proveo Univerzitet u Palermu ocijenjeni su neki drugi aspekti (organizacioni i operativni).

PRISTUP BANKOVNIM PODACIMA

Podaci o računima u bankama mogu pokazati tok novca, umiješane osobe i njihove odnose i predstavljaju značajan izvor za identifikaciju, traganje i zamrzavanje prihoda stečenog kaznenim djelom (ili sredstava u visini tog prihoda).

Sudovi i drugi nadležni organi trebaju imati ovlaštenje izdati nalog da se spisi bankarske, finansijske ili komercijalne prirode stave na raspolaganje ili da se privremeno oduzmu. Bankarska tajna ne treba da bude prepreka za izvršenje ove mjere.

POSEBNE ISTRAŽNE OVLAŠTI

Posebna istražna ovlaštenja i tehnike, kao što su tajne operacije, tajno nadziranje, presretanje telekomunikacija, pristup kompjuterskim sistemima i predočavanje i upotreba određenih dokumenata treba primjenjivati za prikupljanje dokaza i u svrhu identifikacije i ulaženja u trag nezakonitom prihodu.

Zaštita trećih osoba

Zainteresiranim stranama koje su pogođene istražnim ili privremenim mjerama ili oduzimanjem osigurani su učinkoviti pravni lijekovi u svrhu očuvanja njihovih prava.

Svakoj državi je ostavljeno da u svom domaćem zakonodavstvu provede odgovarajuće mjere za zaštitu prava trećih osoba, uključujući i treće osobe u dobroj vjeri.

Ispitivanje imovine definirano je kao istražna tehnika koja omogućava da se podaci iz više spisa i evidencija (javnih ili privatnih) ili iz drugih izvora sistematski analiziraju kako bi se utvrdila određena individualna imovina i finansijska prava, te njihova pripadnost određenoj fizičkoj ili pravnoj osobi.

Budući da ključne osnove za ispitivanje imovine nisu samo unutarnji izvori (kao što su baze podataka organa za sprovedbu zakona), nego i vanjski bilo javni (uz mogućnost pristupa tamo gdje je to relevantno) ili privatni (uvid na osnovu sudskog naloga), postoji potreba za većim stupnjem suradnje u ubrzavanju zahtjeva koje nadležni organi za provođenje zakona, sudovi i poreski organi upućuju osobama nadležnim za različite registre koji sadrže podatke o vlasništvu nad imovinom bilo koje vrste koja je u posjedu osoba za koje se sumnja da su umiješane u kaznena djela nezakonitog prometa drogama.

Upravljanje zamrznutom ili privremeno oduzetom imovinom

Konvencijom iz 2005. godine utvrđena je i obaveza državama da osiguraju odgovarajuće upravljanje zamrznutom imovinom.

Cilj tih mjera je da se sačuva vrijednost imovine zabranom raspolaganja, time što će se pohraniti, čuvati, prodati

ili upravljati zamrznutom imovinom. Mjera zavisi od vrste imovine (novac, dionice, roba, vozila, pokretna imovina, preduzeće, nekretnina,

MEĐUNARODNA SURADNJA

Prekogranične kriminalne aktivnosti zahtijevaju i međunarodnu suradnju u toku istrage i postupka koji ima za cilj oduzimanje sredstava i nezakonitog prihoda.

Nacionalna zakonodavstva država u Evropi koja se odnose na oduzimanje prihoda stečenog kaznenim djelom veoma su različita. Da bi se omogućila učinkovita razmjena informacija, pomoći, priznavanja i izvršenja zahtjeva drugih država i drugi vidovi međunarodne suradnje, potrebna su zajednička pravila koja predviđaju međunarodni pravni instrumenti.

Međunarodna suradnja treba da omogući pomoć u istrazi na identifikaciji i ulaženju u trag imovini, pribavljanju dokumenata i na provođenju privremenih mjera i oduzimanju prihoda na osnovu **obrazloženog zahtjeva** druge države, sa istim prioritetom koji se daje domaćem postupku.

Suradnja se može odvijati u obliku:

- pomoći u istrazi,
- pomoći u zamrzavanju odnosno privremenom oduzimanju, pomoći u trajnom oduzimanju / vraćanju odnosno razmjeni imovine koja se nalazi u drugoj državi.

ZAKLJUČAK

Integrirana finansijska istraga je **neophodan element** strategije usmjeravanja na prihod stečen kaznenim djelom.

Kriminalna policija i tužiteljstvo igraju ključnu ulogu u provođenju finansijske istrage u praksi. Identifikacija i ulaženje u trag prihodu stečenom kaznenim djelom i osiguranje imovine za konačno oduzimanje predstavlja zahtjevan zadatak koji treba ostvarivati istovremeno sa istragom kaznenog djela kojim je pribavljena imovinska korist. Za to je potrebna intenzivna suradnja specijaliziranih policijskih snaga (i drugih agencija za provođenje zakona) i tužitelja, što se trenutno ne dešava uvijek.

LITERATURA

- Dr. Ramo Masleša; *teorije i sistemi sigurnosti*; Sarajevo, 2001.
- Mate Babić; međunarodna ekonomija IV. izdanje; Zagreb, 1996. Mate.
- Konvencija o pranju, traganju, privremenom oduzimanju i oduzimanju prihoda stečenog kaznenim djelom i financiranju terorizma, CETS 198, 16.05.2005. (Vijeće Evrope)
- Konvencija o zaštiti ljudskih prava i osnovnih sloboda (Vijeće Evrope), ETS 005, 4.11.1950. i njeni dodatni protokoli
- Predmet Minelli protiv Švicarske, 25.03.1983.; Predmet Salabiaku protiv Francuske, 07.10.1988.; Predmet Murray protiv Velike Britanije, 08.02.1996. (Drugi izvori)
- Konvencija Ujedinjenih naroda protiv nezakonitog prometa opojnim drogama i psihotropnim supstancama, Beč, 19. 12. 1988.
- Konvencija Ujedinjenih naroda protiv transnacionalnog organiziranog kriminala, Palermo, 15. 11. 2000.
- Okvirna odluka Vijeća (2005/212/JHA) od 24. 2. 2005. o trajnom oduzimanju prihoda, sredstava i imovine vezanih za krivična djela, SL L 068, 15/03/2005.
- Okvirna odluka Vijeća (2003/577/JHA) od 22. 7. 2003. o izvršenju naloga o zamrzavanju imovine ili dokaza u Evropskoj uniji SL L 196, 02/08/2003
- Plan aktivnosti Vijeća za borbu protiv organiziranog kriminala od 28. 4. 1997, SLL251, 15. 8. 1997.
- Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o krivičnom postupku, ZKP-G, Sl. glasnik Republike Slovenije, br. 101/2005, 11. 11.2005.
- Odluka Ustavnog suda Slovenije, U-I-296 od 20. 5. 2004.
- Pregled zakona i drugih propisa o oduzimanju prihoda stečenog krivičnim djelom iz nekoliko država Evrope i SAD, Evropski časopis o kriminalu, krivičnom pravu i krivičnim sudovima, svezak 5, izdanje 3, 1997.
- Privremeno i trajno oduzimanje prihoda stečenog krivičnim djelom u državama članicama Evropske unije: šta daje rezultate, šta ne a šta obećava, Ministarstvo pravde Italije i Univerzitet u Palermu, 2001.
- Finansijske istrage i oduzimanje bespravno stečene imovine, CARDS regionalni program. Projekt CARPO. Fokus:Jačanje kapaciteta policije za borbu protiv teških oblika kriminala u Jugoistočnoj Evropi. Priručnik za obuku za agencije za provedbu zakona i pravosudne organe. Septembar 2006.

Illegal Asset Forfeiture and Financial Investigation (international standards)

Nikola Varunek

Master of Economics, employed at the state Investigation and Protection Agency of Bosnia and Herzegovina (SIPA BiH), Banja Luka, Bosnia and Herzegovina, n.varunek@gmail.com

Abstract: There is no other way to gain the necessary experience than to conduct financial investigations. "The first" attempt will show that there are many problems, deficiencies and outstanding issues, but the development of practice and expertise will lead to a new phase.

Keywords: Forfeiture, asset, funds, illegal income, permanently, criminal offence.